

נכרי הבא לקבל ד"ת חוץ מדבר אחר – אין מקבלים אותו. רבי יוסי ברבי יהודה אומר: אפילו דקדוק אחד מדברי סופרים.

א. הרמב"ם (איסורי ביאה יד, ח) הביא דברי ריב"ז להלכה [וכתב 'דקדוק אחד' ולא הזכיר 'מדברי סופרים']. והשו"ע השמיט.

ב. נחלקו דעות האחרונים בדיעבד, כששייר דבר אחד וכד' – האם גירותו גירות אם לאו.

דף לא

מו. א. חבר שנעשה גבאי (= ממונה ממלכי נכרים לגבות מס מישראל) – האם נשאר בחבירותו? מה דינו כאשר פירש מן הגבאות, וכן חבר שקלקל חברותו ובא לקבל חברות בשנית?

ב. האם כשר לבדוק בכור בהמה של עצמו להתירו? האם בודק אדם את קדשיו אם נפל בהם מום? האם נשאל ומורה על טהרותיו?

א. חבר שנעשה גבאי – דוחים אותו מחבירותו. פירש מגבאותו – אין מקבלים אותו (וכן נהג רב יוסף). חזרו לומר: פירש – הרי הוא ככל אדם (וכן נהג רבה למעשה. וכן הלכה (רמב"ם משכב ומושב י, ח).

א. אפילו גבאי סתם שלא נודע בודאות שנוטל יותר מהקצבה – דוחים אותו מחבירות (עפ"י צמח צדק החדש יו"ד יב).

ב. כשפירש מגבאותו צריך לקבל עליו חברות מחדש. כן כתב הרמב"ם (מטמאי משכב ומושב י, ח). ובירושלמי (דמאי ב, ג) אמרו 'יצא מגבייתו – הרי הוא כחבר'. ופרש הגר"א שאין צריך לקבל עליו חברות מחדש.

המקבלים על עצמם חבירות וקלקלו חברותם – נחלקו תנאים; לדברי רבי מאיר אין מקבלים אותם. רבי יהודה אומר: חזרו (לסורם) במטמוניות – אין מקבלים אותם. בפרהסיא – מקבלים אותם. לפי לשון אחרת: עשו דבריהם במטמוניות – מקבלים אותם. בפרהסיא – אין מקבלים (לפרש"י הכוונה למעשיהם הרעים ומשום חילול השם בפרהסיא. והתוס' פרוש: הכרנו בהם מתחילה שהיו נוהגים דברי חברות אף בסתר – מקבלים אותם כשיחזרו. ואם לאו – אין מקבלים, שגונבי דעת הם).

רבי שמעון ורבי יהושע בן קרחה אומרים: בין כך ובין כך מקבלים אותם משום שנאמר שובו בנים שובבים. וכן הלכה (רבי יצחק איש כפר עכו אמר רבי יוחנן).

ב. אין אדם רואה בכורות עצמו (משום חשד. ר"ג. וע"ע ר"ח או"ז צג). [ואעפ"י שאינו מורה לעצמו, מורה הלכה לתלמידים והם רואים ומתירים. להלן לה:].

המדובר על הכהן, אבל ישראל שנולד אצלו – רואה (ערד"ה חוץ; ר"ח יומא עח), שהרי אינו בעלים עליו. ואולם ספק בכור, או שנפל לישראל בכור תם מאבי אמו כהן – נראה שאסור להורות לעצמו (מנחת חינוך יח, טו).

במה דברים אמורים – ביחיד מומחה, אבל שלשה המתירים את הבכור, גם אם אחד מהם הוא בעליו – אין חשד (כ"מ בגמרא וברש"י).

משמע לכאורה שאם שלשתם שותפים בו – אין רואים (כן דייק בפ"ת יו"ד שיב, א מלשון רש"י. וכ"כ בשו"ת שם אריה יו"ד ו עפ"י לשון השו"ע אה"ע יב, א). ואולם יש מוכיחים מכמה מקומות שאין חוששים אף באופן זה (ע' במעד"מ; פ"ת יו"ד שיב).

לעומת זאת רואה אדם את קדשיו [שהרי יכול הוא להישאל עליהם, הלכך אינו נחשד בעיני הרואים. ע' בשו"ת מהר"ה א"ז צג; חו"י קכב] ואת מעשרותיו [= מעשר בהמה שלו, שהלא אם רוצה יכול להטיל מום בכל עדרו, להיפטר מהקרבת המעשר]. וכן נשאל בעצמו על טהרותיו ואין חשש שיורה לעצמו שלא כדין – שהרי ראיות לו בימי טומאתו.

א. התוס' תמהו, הלא אף כשאין ראיות לו בטומאה אמרו שנאמן להישאל, כגון אודות תרומה טמאה של עצמו או בשאר שאלות של איסור והתר.

והר"ש (בנגעים ספ"ב. הובא בט"ז י"ד שיב) צידד שבאתחזק איסורא אינו מורה לעצמו. ואולם כתבו כמה פוסקים שלהלכה אין נוקטים כן אלא בכל אופן החכם מורה לעצמו (ע' מג"ח יח, טו; ובאריכות בספר חדושים ובאורים).

ב. רואה אדם בכורות אחיו וקרוביו (עפ"י חו"י קכא, מובא בפ"ת).

פרק חמשי; דפים לא – לב

מז. א. מה דין מכירתם של פסולי המוקדשין, בכור בהמה טהורה ומעשר בהמה?

ב. מה דין פדייתם?

א. כל פסולי המוקדשין נמכרים באטליו (= בשוק, כדרך מכירת בשר חולין) ונשחטים באטליו, ונשקלים בליטרא (= משקל). ואין לחוש משום בזיון, כיון שעל ידי שנמכרים באופן זה, הם נפדים מההקדש במחיר גבוה יותר והנאתן להקדש.

אבל בכור, כיון שהנייתו לבעלים (= לכהן) ולא להקדש, אין לשחטו ולמכרו באטליו אלא בבית, ולא לשקלו בליטרא – משום בזיון קדשים (ע' ביצה כת.), אבל אפשר לשקול כנגדו בשר חולין שנשקל בליטרא (כפרש"י ורי"ד).

א. כמו כן שוקל כנגדו כלי וקופיץ וכדו' (רא"ש ש"פ ע"פ ביצה כט.).

הרמב"ם בפירושו למשנה פרש 'שוקלים מנה כנגד מנה' – בכהנים המחלקים את הבכור לאכילתם ולא לשם סחורה. ולפי זה המוכר לאחרים אסור לשקול מנה כנגד מנה שכשעושה להרויח הריזה בזיון לקדשים (עפ"י מהריט"א).

ב. כתבו התוס' (כאן ולעיל כא: ובזבחים עה:): שאיסור מכירה באטליו וכו' הוא מדאורייתא. ומכמה ראשונים משמע שהוא מדרבנן (ערמב"ן ורא"ש; ספר החינוך שסג ועוד).

מעשר בהמה אסור למכרו כלל (לא יגאל).

לדברי רבא ורב שמואל בר יצחק (וכן נראה מדברי רב אשי), מן התורה אין איסור למכרו אלא כשהוא חי (והיה הוא ותמורתו יהיה קדש לא יגאל – כשעושה תמורה, דהיינו מחיים (רבא; רב אשי); רק בכל אות נפשך תזבח ואכלת בשר כברכת ה"א – איזהו דבר שאין בו ברכה מחיים אלא לאחר שחיטה הוי אומר זה מעשר בהמה. רב שמואל ב"י). וחכמים גזרו לאחר שחיטה אטו לפני שחיטה.

ולא אסרו חכמים אלא בדבר הנישום מחיים, כלומר הבשר שהוא עיקר דמי הבהמה, אבל לא עור גידים וקרניים (ועצמות. כ"מ בגמרא). הלכך מותר למכור את הבשר בהבלעת העור והגידים, כלומר מוכר העור והגידים ביוקר כמו ששוחה הכל, ואת הבשר נותן במתנה. ולענין עצמות – בסוג ובמקום שעושים מהם כלים (שדמי העצמות יקרים. רמב"ם) – מבליעים בהם. אבל בלאו הכי לא, לפי שאין בהם שימוש.

לצורך היתומים, משום 'השבת אבדה' שאינם יכולים לאכול הכל, העמידו חכמים הדבר על דין תורה, הלכך מותר למכור מעשר בהמה שלהם לאחר שחיטה כדרכו.

לדברי אב"י לא התירו ליתומים אלא בהבלעה. ולגדול אסור אפילו בהבלעה [ואינו דומה למכירת אתרוג שביעית בהבלעה, כי כאן ניכר הדבר שמוכר את הבשר מפני שהעור והגידים אינם נמכרים בדמים יקרים].

א. הלכה כרבא (רמב"ם בכורות ו, ח).

ובהמה לאחר שנשחטה ועדיין היא מפרכסת, הריהי כחיה ועוברים עליה משום 'לא יגאל' (עפ"י ריב"א, מובא בשטמ"ק זבחים ט. אות ב ובפירוש ר"ח פלטיאל בחוקתי כו, ט).

ב. יש אומרים שמעשר תם אפילו לאחר שחיטה, מכירתו אסורה מן התורה (עפ"י מנחת חינוך; חו"א).

ג. משמע בסוגיא שמכירת מעשר חי – איסור תורה הוא בין תם ובין בעל מום. ואולם מדברי הרמב"ם (פ"ו) משמע שבבעל מום אינו אלא מדרבנן.

ד. כתב הרמב"ם (בכורות ו, ה) שהמוכר מעשר בהמה באופן האסור – אין מכירתו כלום, הלכך אינו לוקה על כך. והוא הדין בפדייתו (עפ"י הגהות משנה למלך על ספר החינוך שצג; חו"א בכורות כב, ד). ויש תולים זאת במחלוקת רבא ואב"י האם לוקים במקום שלא הועילו מעשיו (עתוס' ושיטמ"ק תמורה ו; לחם משנה. וע' זבחים ט ובספר יד דוד שם).

באופנים שמעשר בהמה נמכר, אין מוכרים אותו באטליו מפני שהנאתו לבעלים, וכדין בכור.

חלבים גידים וקרנים של בכור ומעשר – נמכרים באטליו (עפ"י רמב"ן; יו"ד שו"ו. ושמנו של גיד, הואיל ומותר באכילה מהתורה דינו כבשר. יו"ד שם. ועתד"ה ומבליעו. ובספר אור גדול צדד בדבר). ויש מי שכתב שמותר אף להבליע הבשר בהם ולמכור הכל באטליו (עפ"י דברי חמודות על הרא"ש. ותמה על הפוסקים שלא הזכירו דין זה). וצ"ע.

פרטים נוספים בענין מכירת בכור ומעשר באטליו – בזבחים עה.

ב. פסולי המוקדשים נפדים כשהם חיים. לאחר שנשחטו – תלוי הדבר במחלוקת החכמים האם קדשי מזבח צריכים 'העמדה והערכה' הלכך אי אפשר לפדותם, אם לאו (ע' בפירוט לעיל יד-טו).

בכור ומעשר אינם נפדים לעולם (לא יפדה; לא יגאל).

לדעת הרמב"ם (בכורות כב, ד) נראה שאין לוקים על פדיית בכור ומעשר בהמה, מפני שלא הועילו מעשיו כלום (עפ"י הגהות משנה למלך על ספר החינוך שצג; חוון איש בכורות כב, ד). ויש אומרים שתלוי הדבר במחלוקת אב"י ורבא, האם לוקים אעפ"י שלא הועילו מעשיו (עתוס' ושיטמ"ק תמורה ו, וכנ"ל).

דף לב

מת. כיצד נדרשו המקראות דלהלן?

א. וכל מעשר בקר וצאן... ולא ימירנו, ואם המר ימירנו והיה הוא ותמורתו יהיה קדש לא יגאל.

ב. אך כל חרם אשר יחרם איש לה' מכל אשר לו מאדם ובהמה ומשדה אחזתו לא ימכר ולא יגאל. כל חרם קדש קדשים הוא לה'.

וכל מעשר בקר וצאן... והיה הוא ותמורתו יהיה קדש, לא יגאל – אימתי אינו עושה תמורה – מחיים, אף אינו נגאל מחיים, אבל לאחר שחיטה נגאל (רבא). ואי אפשר שהכוונה לפדיון שהרי אם מחיים שקדושתו חזקה אין תופס פדיונו, כל שכן לאחר שחיטה שאינו אלים לתפוס פדיונו, אלא כוונת הכתוב